Törpegazdaságok Magyarországon és az Európai Unió déli tagországaiban

Varga Éva

Kulcsszavak: törpegazdaságok, standard termelési érték, foglalkoztatás, EU déli tagországai, Magyarország.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

Az elemzés célja, hogy összehasonlítsa az Európai Unió legnagyobb déli tagországainak (Spanyolország, Olaszország, Portugália, Görögország) és Magyarország legkisebb mezőgazdasági tevékenységet folytató, évi 2000 eurónál kevesebb standard termelési értéket (STÉ) előállító gazdaságait. Bár e törpegazdaságok száma a technológiai fejlődés és a birtokkoncentráció nyomán folyamatosan csökken, gazdasági súlyuk pedig ma már csekély, létezésük és tevékenységük több szempontból is fontos, gondoljunk csak a természeti táj gondozásában és a vidéki népesség megtartásában betöltött szerepükre. A mediterrán országokban az összes gazdaság mintegy harmada, Magyarországon pedig a kétharmada tartozik a 2000 euró STÉ alatti kategóriába. A vizsgált mediterrán országokban a törpegazdaságok legkevesebb 98%-a, Magyarországon 92%-a művel mezőgazdasági területet, állattartással sokkal kevesebb törpegazdaság foglalkozik. Bár szinte mindegyikben folyik növénytermesztés, a törpegazdaságok egy-egy ország mezőgazdasági területének alig néhány százalékát művelik, az állatállomány elhanyagolható részét tartják, jellemzően önellátásra termelnek, de a foglalkoztatásban – talán túlzás nélkül mondható – nélkülözhetetlenek. A mezőgazdaságban foglalkoztatottak, illetve a mezőgazdaságban végzett munka nem csekély része (pl. Portugáliában 25%-a) e gazdaságokhoz köthető. Magyarországon különösen magas ez az arány, hiszen a mezőgazdasági munka 40%-át a legalacsonyabb termelési értéket előállító gazdaságokban végezték 2010-ben. A törpegazdaságok által előállított STÉ 2010-ben 1000 euró körül volt a négy mediterrán ország átlagában, és alig több mint 700 euró Magyarországon. Ha ezeket az értékeket összevetjük a létminimum összegével, kiderül, hogy a törpegazdaságok nem tartják el a legkisebb háztartást sem, csak jövedelemkiegészítést nyújtanak a gazdálkodóknak.

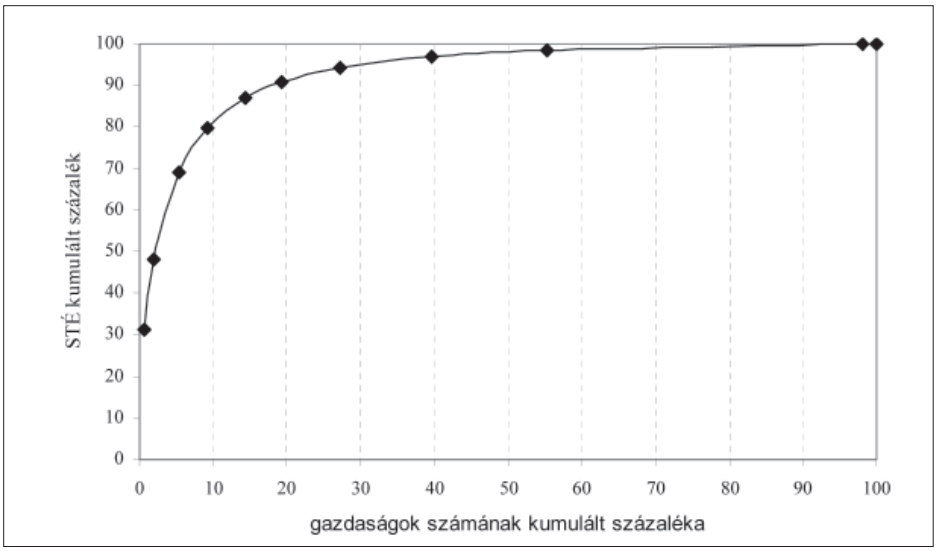
BEVEZETÉS

Az EU mezőgazdasága mindinkább a duális szerkezet irányába mozdul el: egyrészről vannak az árutermelő nagygazdaságok, amelyek a földterület mind nagyobb hányadán az árualap zömét állítják elő; másrészről léteznek a jellemzően gazdasági és/vagy természeti hátránnyal küszködő térségekben tevékenykedő kisgazdaságok, amelyek többnyire a helyi piacokra és/vagy önellátásra termelnek, valamint a földek művelésben tartásával fontos szerepet töltenek be a vidéki táj arculatának megőrzésében (*Somai, 2000*).

Az Európai Unióban végbemenő technológiai fejlődés és a birtokkoncentráció következményeként az elmúlt évtizedekben

I. ábra

A standard termelési érték koncentrációja az EU27 mezőgazdaságában (2010)

Forrás: Eurostat, 2010

csökkent a mezőgazdasági foglalkoztatottság és az üzemszám, miközben az átlagos birtoknagyság folyamatosan nőtt. Főleg az 50 hektárt meghaladó méretű birtokok száma és gazdasági súlya lett nagyobb, miközben a kis- és törpegazdaságok száma megcsappant. A számszerű csökkenés döntően a 20 hektárnál kisebb gazdaságok körében, azon belül főleg az 5 hektárnál kisebb törpebirtokoknál volt megfigyelhető. Spanyolország és Portugália EU-tagságának első tíz évében kisgazdaságainak 40-40%-át veszítette el. Az elsősorban a mediterrán országok mezőgazdaságára jellemző törpebirtokok valójában rendkívül polarizált termelési struktúra részei. Egyes régiókban a kis- és törpegazdaságok, másutt a nagybirtokok dominálnak.

A legutóbbi, 2010. évi teljes körű mezőgazdasági összeírás (ÁMÖ) során az EU akkor még 27 tagországában összesen 12 millió mezőgazdasági egységet regisztráltak, amelynek 45%-a (5,4 millió gazdaság) tartozott a 2000 eurónál kisebb standard termelési értéket (STÉ) előállító gazdaságok kategóriájába. Az STÉ szerinti csoportosításból kiderül, hogy 2010-ben az EU27 mezőgazdasági egységeinek legerősebb 5%-a állította elő a bruttó termelési érték 70%-át, 20%-a 90%-át, 55%-a pedig a 98,6%-át (1. ábra). A gazdaságok további 45%-a – a legkisebbek – a 2010. évi bruttó termelési érték alig több mint 1%-át termelte meg. Tehát e kisbirtokok gazdasági jelentősége ma már marginálisnak mondható, ugyanakkor kiemelkedő szerepet játszanak a természeti táj gondozásában és a vidéki népesség megtartásában, ezért az utóbbi években a politikai döntéshozók részéről is egyre nagyobb figyelmet kapnak (*EC, 2011*).

MÓDSZER

A kis- és törpegazdaságoknak nincs pontos statisztikai vagy közgazdasági definíciója, illetve méretküszöbe. A gazdaságokat különböző jellemzők alapján lehet csoportosítani valamely fizikai vagy közgazdasági kritérium választásával. Alkalmas lehet erre például a használt mezőgazdasági terület vagy a munkaerőigény gazdaságon-

ként. Ugyanakkor ezek a jellemzők attól is függnek, milyen típusú gazdaságról van szó, és nem adnak információt a gazdaság közgazdasági helyzetéről. Célszerűbb tehát olyan kritériumot választani, amely erről is tájékoztat. EU-szinten két fő információforrás áll rendelkezésre. Az egyik a Tesztüzemi rendszer (*Farm Accountancy Data Network*, FADN), amely azonban csak a meghatározott közgazdasági mérethatárt meghaladó gazdaságokat tartalmazza, így a legkisebb gazdaságokat éppen nem. A másik a közösségi gazdaságszerkezeti felvételek rendszere (*Farm Structure Survey*, FSS), amely 10 évenkénti teljes körű mezőgazdasági összeírásokra és 2-3 éves intervallumokban végrehajtott szerkezeti felvételekre épül. A szerkezeti összeírásoknak le kell fedni az ország mezőgazdasági teljesítményértékének 99%-át, illetve 2010-től a használt mezőgazdasági földterület és a haszonállat-állomány 98-98%-át.

A pontos statisztikai vagy közgazdasági definíció, illetve méretküszöb hiányában a mediterrán kis- és törpegazdaságok bemutatása, gazdasági súlyuk értékelése közgazdasági szempontból történt, az általuk előállított STÉ alapján. Nyilvánvaló, hogy a törpegazdaságok az Eurostat üzemtipológiájának legalacsonyabb STÉ-kategóriáiba tartoznak, így az elemzés a 2000 euró alatti csoportra fókuszált, és a 2010. évi FSS-adatbázisban fellelhető információkon alapult. A gazdaságszerkezeti összeírás (FSS) minden EU-tagországban az Európai Unió előírásainak megfelelően történik, így az összeírás eredményeként létrejött adatok egymással összehasonlíthatók.

A TÖRPEGAZDASÁGOK SZÁMA ÉS ARÁNYA

Az EU legnagyobb déli tagországaiban és Magyarországon a 2000 eurónál kevesebb STÉ-t előállító mezőgazdasági egységek alkotják a gazdaságok legnépesebb csoportját, számuk 2010-ben még a legkevesebb gazdasággal rendelkező Portugáliában is meghaladta a 100 ezret, Olaszországban pedig az 500 ezret. A Magyarországon összeírt 577 ezer mezőgazdasági üzemből 379 ezer tartozik e kategóriába, azaz a mezőgazdasági üzemek kétharmadában az STÉ nem érte el az 550 ezer forintot. A vizsgált mediterrán országokban átlagosan az összes gazdaság mintegy harmada, Magyarországon kétharmada tartozik a 2000 STÉ alatti kategóriába. A következő legnagyobb számosságú csoport minden országban a 2–4 ezer és a 4–8 ezer euró STÉ-t előállító gazdaságoké. Forintban kifejezve e gazdaságok STÉ-je legfeljebb 1,1 millió, illetve 2,2 millió forint. Ez az összeg nem biztosít megélhetést, csak az egyéb forrásból származó jövedelmek kiegészítésére alkalmas. Jelentős számban vannak még az évente 8 ezernél több, de 15 ezer eurónál kevesebb STÉ-t előállító gazdaságok is, de a 15 ezer euró feletti kategóriákban az arányuk egyre erősebben csökken (1. táblázat, 2. ábra).

A vizsgált mediterrán országok gazdaságszerkezete hasonló. Ez különösen Görögország és Olaszország esetében figyelhető meg. Mindkét országban a gazdaságok harmada esik a legkisebb méretkategóriába, és a további kategóriába sorolható gazdaságok is hasonló arányban vannak jelen. Spanyolországban a törpegazdaságok aránya 23%, míg Portugáliában megközelíti a 40%-ot. Magyarország gazdaságszerkezete a vizsgált mediterrán országok közül leginkább Portugáliáéhoz hasonlít. Mindkét országban igen nagy számban vannak jelen a törpegazdaságok, és hasonló arányban fordulnak elő a nagyobb termelési értéket előállító gazdaságok.

A TÖRPEGAZDASÁGOK SÚLYA A TERMELÉSBEN, A FOGLALKOZTATÁSBAN

A törpegazdaságok főbb adatait vizsgálva megállapítható, hogy a foglalkoztatásban bírnak a legnagyobb szereppel (2. táblázat). Az összehasonlíthatóság érdekében a mezőgazdasági munka mérésére az éves

1. táblázat

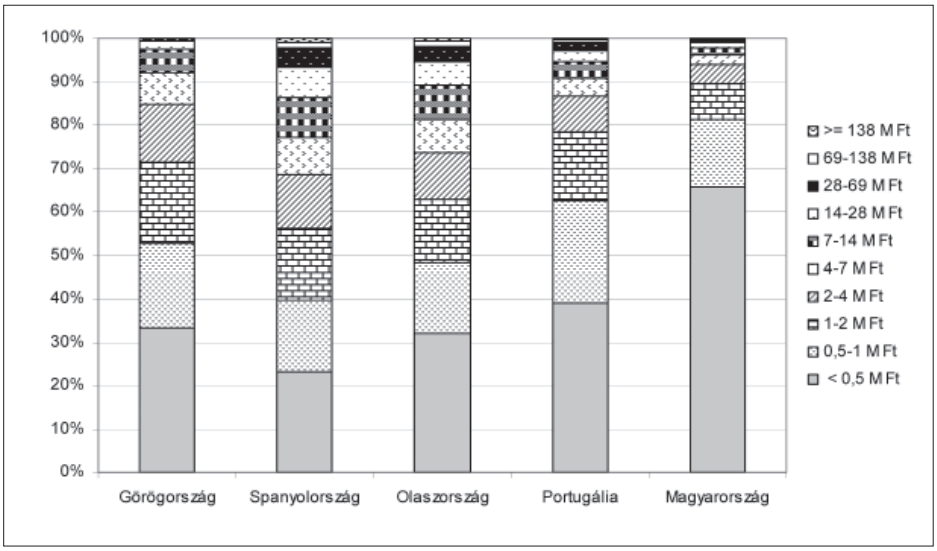
A gazdaságok száma az általuk előállított standard termelési érték nagysága alapján (2010)

STÉ-kategóriák	Görögország	Olaszország	Spanyolország	Portugália	Magyarország
< 2 000 euró	240 990	518 390	228 630	119 250	378 590
2 000–3 999 euró	140 840	263 770	163 210	71 840	91 000
4 000–7 999 euró	134 970	236 340	163 070	48 550	46 460
8 000–14 999 euró	95 590	177 020	125 130	24 970	25 350
15 000–24 999 euró	53 340	119 510	82 430	12 760	13 000
25 000–49 999 euró	39 280	128 590	93 750	11 470	10 520
50 000–99 999 euró	13 500	88 660	68 070	8 020	5 920
100 000–249 999 euró	3 760	59 440	43 160	5 940	3 590
250 000–499 999 euró	540	17 410	13 850	1 600	1 080
>= 500 000 euró	200	11 770	8 510	860	1 330
Összesen	723 010	1 620 880	989 800	305 270	576 810

Forrás: Eurostat, 2010

2. ábra

A gazdaságok megoszlása az általuk előállított standard termelési érték nagysága alapján (2010)

Forrás: Eurostat, 2010

munkaerőegység (ÉME) használatos, amely egy teljes munkaidős mezőgazdasági munkaerő éves munkavégzése. Az egységnyi munkaerő – az EU ajánlása szerint – 1800 munkaórának, azaz 225 nyolcórás munkanapnak felel meg. Portugáliában a mezőgazdaságban végzett összes munka negyede a legkevesebb STÉ-t előállító gazdaságokhoz kötődik. A többi vizsgált mediterrán országban a törpegazdaságok részesedése a mezőgazdasági munkából 8-10% között volt; a mezőgazdasági terület alig 4-6%-át művelték; az állatállomány elhanyagolható részét tartották. Részesedésük az adott ország állattenyésztéséből Olaszországban és Spanyolországban csak tizedszázalékban mérhető, de Görögországban és Portugáliában is csak másfél százalékos. Az előbbiekből

2. táblázat
A 2000 euránál kevesebb standard termelési értéket előállító gazdaságok főbb adatai és arányuk a vizsgált országokban (2010)

Ország	Üzemszám		Mezőgazdasági munka		Mezőgazdasági terület		Állatlétszám (számos állat)		Termelési érték		Önellátásra termel*	
	ezer db	%	ezer ÉME	%	ezer ha	%	ezer sz.á.	%	ezer euró	%	ezer db	%
Görögország	241	33,3	40	9,3	224	6,4	31	1,3	242 021	3,6	115	96,6
Olaszország	518	32,0	98	10,3	579	4,5	10	0,1	512 255	1,0	348	53,9
Spanyolország	229	23,1	72	8,1	1 054	4,4	35	0,2	224 770	0,7	1	32,7
Portugália	119	39,1	92	25,4	216	5,9	33	1,5	122 853	2,6	37	64,4
Magyarország	379	65,6	171	40,3	173	3,7	172	6,9	273 472	5,2	339	74,7

* A 2000 euránál kisebb termelési értéket előállító, önellátásra termelő gazdaságok száma és aránya az adott ország saját fogyasztásra termelő gazdaságaiból. A gazdaság saját fogyasztásra termel, amennyiben az előállított termékek több mint 50%-át a tulajdonos, illetve a családja fogyasztja el.

Forrás: Eurostat, 2010

következik, hogy az adott ország mezőgazdasági teljesítményéhez is csekély mértékben járulnak hozzá: ez Spanyolországban volt a legalacsonyabb (0,7%), Görögországban a legmagasabb (3,6%) 2010-ben.

Magyarországon a törpegazdaságok száma közel 380 ezer, az összes gazdaság kétharmada volt 2010-ben. A mezőgazdaságban végzett munka 40%-a e legkisebb termelési értéket előállító gazdaságokban folyt. Az összes mezőgazdasági terület 4%-án gazdálkodtak, az állatállományból pedig 7%-kal részesedtek, ami lényegesen nagyobb, mint a vizsgált mediterrán országokban. Az általuk előállított termelési érték elérte a mezőgazdaság teljes termelési értékének 5,2%-át, ami ugyancsak több, mint a vizsgált mediterrán országokban.

A 2. táblázat utolsó oszlopának adataiból kiderül, hogy a 2000 euránál kisebb STÉ-t előállító, önellátásra termelő gazdaságok hány százalékát adják az ország önellátásra termelő gazdaságainak. Az adott ország önellátásra termelő gazdaságainak zöme ebbe a kategóriába tartozik. A legmagasabb arány (97%) Görögországnál látható, ami azt jelenti, hogy az önellátásra termelő gazdaságok által előállított STÉ kevés kivétellel nem érte le a 2000 eurót. Olaszországban a saját fogyasztásra termelő gazdaságok több mint fele, Portugáliában kétharmada a legkisebbek között volt. Spanyolországban viszont csak a saját fogyasztásra termelő gazdaságok harmada tartozott ebbe a kategóriába, további harmada 2–8 ezer euró STÉ-t állított elő, az utolsó harmad ennél is többet. Magyarországon az összesen 454 ezer saját fogyasztásra termelő gazdaságból 340 ezernek a termelési értéke nem érte el a 2000 eurót, s ezeknek alig 10%-a, mindössze 40 ezer gazdaság akadt, amely piacra is termelt 2010-ben.

Tekintettel arra, hogy a vizsgált gazdaságoknak igen fontos szerepe van a foglalkoztatásban, közelebbről is érdemes megvizsgálni ezt a területet. A rendszeresen mezőgazdasági munkát végzők száma mind a négy mediterrán országban jelentős, akár az abszolút számokat, akár az összlakossághoz mért arányt vesszük górcső alá. Az ország teljes népességéhez viszonyítva Görögországban a rendszeresen mezőgazdasági munkát végzők aránya meghaladta a 10%-ot, Spanyolországban ennél kisebb, 5–7% közötti a részesedésük. A mezőgazdasági munkát végzők igen nagy része a legkisebb gazdaságokhoz kötődik: Spanyolországban ötödük, a többi vizsgált mediterrán országban kb. harmaduk tevékenykedik itt. A törpegazdaságok számát az összes gazdaság számához, illetve a törpegazdaságokban munkát végzők számát a

3. táblázat

A 2000 eurónál kevesebb standard termelési értéket előállító gazdaságok foglalkoztatásban betöltött szerepe (2010)

Megnevezés	Rendszeresen mg-i munkát végzők*		Rendszeresen mg-i munkát végzők száma és teljesítménye a legkisebb gazdaságokban				I gazdaságban ledolgozott	I fő által teljesített
	ezer fő	%	ezer fő	%	ezer ÉME	%	munkanap	
Görögország	1 213	10,7	346	28,6	40	9,3	37	26
Olaszország	3 393	5,6	985	29,0	98	10,3	42	22
Portugália	708	6,7	244	34,4	92	25,4	174	85
Spanyolország	2 227	4,8	434	19,5	72	8,1	70	37
Magyarország	1 144	11,5	673	58,8	171	40,3	101	57

* Az adott országban rendszeresen mezőgazdasági munkát végzők száma és aránya a teljes népességhez viszonyítva.

Forrás: Eurostat, 2010

mezőgazdaságban foglalkoztatottak teljes létszámához viszonyítva hasonló arányok adódnak (2. és 3. táblázat). Ahogyan a legkisebb ökonómiai méretkategóriába tartozó gazdaságok számossága a legnagyobb, úgy ez a gazdaságcsoport ad a legtöbb embernek munkát, ha nem is teljes munkaidőben. Egy gazdaságban jellemzően egy-két fő dolgozik és évente 20-40 nyolcórás munkanapnak megfelelő időt fordítanak mezőgazdasági munkára az olasz-, a görög- és a spanyolországi kisgazdaságokban. Portugáliában átlagosan két fő tevékenykedik, összesen 174 nyolcórás munkanapnak megfelelő időt fordítva mezőgazdasági munkára.

Magyarországon 1,1 millióan végeztek rendszeresen mezőgazdasági munkát 2010-ben, és a törpegazdaságok valamelyikében 670 ezren tevékenykedtek, egy év alatt átlagosan 57 munkanapnyi időt fordítva mezőgazdasági munkára. Az EU-szabályok szerint elméleti munkaerőre átszámítva ezek tevékenységét, 171 ezer fő teljes munkaidőben foglalkoztatottnak felel meg.

A törpegazdaságok jellemzőiből kiderül, hogy átlagosan 1000 euró körüli STÉ-t állítanak elő és nagyszámban saját fogyasztásra termelnek (4. táblázat). Általában kis területen gazdálkodnak, kevés állatot tartanak (pl.: egy ló, egy szarvasmarha, néhány sertés, juh vagy pár tucat baromfi). A gazdálkodásra fordított munkaidő meglehetősen kevés, egyik országban sincs annyi munkaóra, amennyi egy főállású foglalkoztatottnak folyamatos munkát adna.

A törpegazdaságok szinte mindegyike rendelkezik mezőgazdasági területtel. Ezek aránya a vizsgált mediterrán országok kö-

4. táblázat

A 2000 eurónál kevesebb standard termelési értéket előállító gazdaságok átlagos üzemmérete, munkaerőigénye (2010)

Ország	Gazdaság STÉ<2000	Mező-gazdasá-gi területtel rendelkező	Üzem-méret	Állatot tartó gazda-ság	Számos-állat/ üzem	Éves mun-kaerő-egység/ üzem	STÉ/ üzem	Önel-látásra termel
	db	db	ha/üzem	db				%
Görögország	240 990	240 170	0,9	49 780	0,6	0,2	1 004	47,6
Olaszország	518 390	516 680	1,1	14 020	0,7	0,2	988	67,1
Portugália	119 250	118 940	1,8	63 810	0,5	0,8	1 030	31,0
Spanyolország	228 630	225 100	4,7	30 270	1,1	0,3	983	0,5
Magyarország	378 590	346 530	0,5	227 740	0,8	0,5	722	89,6

Forrás: Eurostat, 2010

zül megközelítette a 100%-ot 2010-ben; a legkisebb Spanyolországban volt, de itt is meghaladta a 98%-ot. A használt földterület meglehetősen kicsi, Görögországban 1 hektárnál is kevesebb volt 2010-ben, de a legmagasabb átlaggal rendelkező Spanyolországban sem érte el az 5 hektárt gazdaságonként.

Az állattartás a vizsgált országokban nagyon eltérő, de mindegyikükre igaz, hogy az állattartó törpegazdaságok száma meg sem közelíti a növénytermesztéssel foglalkozók számát. A legkisebb gazdaságok valamivel több mint fele tartott állatot Portugáliában, míg Görögországban 21%, Spanyolországban 13% volt az arányuk 2010-ben. Olaszországban a törpegazdaságok mindössze 3%-a tartott állatot. Magyarországon a vizsgált körbe tartozó gazdaságok közel kétharmadában volt állat 2010-ben, de egy-egy ilyen gazdaságban átlagosan egynél kevesebb számosállat fordult elő.

A TÖRPEGAZDASÁGOK TEVÉKENYSÉGE

A vizsgált mediterrán országokban a törpegazdaságok legkevesebb 98%-a művel mezőgazdasági területet. Jellemző körükben az ültetvény, ezen belül az olíva, de a szőlő és a gyümölcs is gyakori. Szántóterülettel a gazdaságok harmada, Portugáliában fele rendelkezett 2010-ben; az átlagterület 2 hektár volt, csak Spanyolországban közelítette a 4 hektárt. Sokan termelnek gabonát, Görögországban és Olaszországban durumbúzát, Spanyolországban árpát, Portugáliában a legtöbben kukoricát, és itt gyakoriak a takarmánynövény-, illetve burgonyatermesztők is. A törpegazdaságok 10-20%-ánál voltak pihentetett területek (5. táblázat).

Magyarországon a törpegazdaságok 92%-a rendelkezett mezőgazdasági területtel. Ez a szám is igen magas, bár alacsonyabb, mint a vizsgált mediterrán országokban, és az egy gazdaság által használt terület átlagos nagysága is kisebb, hozzávetőlegesen fele a görög-, illetve tizede a spanyolországi átlagnak. Magyarországon a vizsgált kategóriába tartozó gazdaságok közel 70%-a művelt konyhakertet, ültetvénye is több mint harmaduknak volt 2010-ben. A gazdaságok fele használt szántót, amelyen a leggyakrabban gabonát, elsősorban kukoricát termeltek. A gazdaságok 12%-ánál, azaz minden nyolcadik gazdaságban foglal-

5. táblázat

A 2000 eurónál kevesebb standard termelési értéket előállító gazdaságok körében a mezőgazdasági területtel rendelkező gazdaságok száma és a főbb növényi kultúrák előfordulásának gyakorisága (2010)

Megnevezés	Görögország	Olaszország	Portugália	Spanyolország	*Magyarország*
Gazdaságok száma, db	240 170	516 680	118 940	225 100	*346 530*
Szántó	31%	37%	53%	37%	*50%*
Gabona	19%	16%	26%	14%	*34%*
Kukorica	2%	4%	22%	3%	*26%*
Burgonya	2%	0%	13%	4%	*12%*
Ipari növény	1%	2%	0%	2%	2%
Friss zöldség	1%	1%	2%	4%	*3%*
Takarmánynövény	2%	7%	13%	1%	*5%*
Pihentetett terület	10%	15%	22%	21%	*7%*
Konyhakert	20%	22%	67%	16%	*68%*
Ültetvény	77%	77%	85%	62%	*36%*
Olíva	70%	72%	54%	42%	*0%*
Erdő	1%	14%	46%	17%	*7%*

Forrás: Eurostat, 2010

koztak burgonyatermeléssel. A pihentetett területek előfordulása a törpegazdaságok körében Magyarországon kevésbé gyakori, 2010-ben csupán 7%-uk hagyott földterületet vetetlenül (*Valkó, 2011*).

Míg növénytermesztéssel szinte mindegyik, haszonállatok tartásával sokkal kevesebb törpegazdaság foglalkozik. A vizsgált mediterrán országok közül a legtöbben, 64 ezren Portugáliában tartottak állatot, Görögországban 50 ezren, és mindössze 14 ezren Olaszországban, vagyis itt a legkevésbé jellemző a kisgazdaságokban a haszonállat jelenléte. Magyarországon nagyságrenddel több, 228 ezer törpegazdaságban volt állat a felmérés évében. Ezekben a gazdaságokban összességében kevés állatot tartanak, de igen széles és színes a paletta.

Az állattartó törpegazdaságok körében a legnépszerűbb a baromfi, különösen a tojótyúk, amelyet Spanyolországban, Portugáliában, Görögországban a legkisebb gazdaságok legalább felénél, míg az olaszországi törpegazdaságok mindössze 8%-ánál tartottak (6. táblázat). Más állatfajok tartása terén igen nagyok a különbségek. Görögországban leginkább kecskét, juhot és nyulat tartanak, Spanyolországban a ló fordul elő a leggyakrabban, de a juh, a sertés, a szarvasmarha és a nyúl is sok gazdaságban megtalálható. Olaszországban is a ló a legnépszerűbb, de minden ötödik állattartó törpegazdaságban található szarvasmarha, és minden tizedik foglalkozik méhészettel. Portugália állattartása a legszínesebb: itt a baromfi után a nyúl- és a juhtartás jellemző, de sok gazdaságban él sertés, kecske, ló és szarvasmarha is.

Magyarországon a tojótyúk jellemző állatfaj a legkisebb ökonómiai méretkategóriában, a törpegazdaságok kétharmadánál megtalálható volt 2010-ben. Sertést a törpegazdaságok 43%-a tartott, ló, juh, kecske, nyúl vagy egyéb állatfaj jellemzően a gazdaságok 4-7%-ánál fordult elő.

A TÖRPEGAZDASÁGOK ÁLTAL ELŐÁLLÍTOTT STÉ ÉS A LÉTMINIMUM VISZONYA

A törpegazdaságok által előállított STÉ 2010-ben 1000 euró körül alakult a vizsgált mediterrán országokban, és alig több mint 700 euró Magyarországon. A magyarországi érték 2010. évi hivatalos MNB-árfolyamon átszámolva 199 ezer forintra rúgott. Ezt összevetve a létminimum KSH által publikált összegével kiderül, hogy ezek a gazdaságok csak jövedelemkiegészítést nyújtanak a gazdálkodóknak.

6. táblázat

A 2000 eurónál kevesebb standard termelési értéket előállító gazdaságok körében az állattartó gazdaságok száma és ezeknél az egyes állatfajok előfordulásának gyakorisága (2010)

Megnevezés	Görögország	Olaszország	Portugália	Spanyolország	*Magyarország*
Állattartó gazdaság, db	49 780	14 020	63 810	30 270	*227 740*
Ló	2%	37%	10%	28%	4%
Szarvasmarha	0%	22%	6%	15%	*1%*
Juh	15%	5%	18%	20%	*5%*
Kecske	16%	3%	12%	5%	*5%*
Sertés	2%	2%	14%	17%	*43%*
Brojler	40%	4%	50%	16%	*5%*
Tojótyúk	82%	8%	74%	56%	*66%*
Egyéb baromfi	5%	1%	13%	4%	*47%*
Nyúl	8%	2%	20%	9%	*6%*
Méhcsalád	1%	9%	3%	2%	*1%*
Egyéb állat	1%	17%	1%	1%	7%

Forrás: Eurostat, 2010

Magyarországon a létminimum összege, amelyből a folyamatos életvitellel kapcsolatos szerény szükségletek kielégítését biztosítani lehet, a legkisebb háztartásra vonatkoztatva havonta 78 736 forint volt 2010-ben, ami éves szinten 945 ezer forintnak felelt meg (*Janák, 2011*). Magyarországon tehát a létminimum éves összege csaknem ötszöröse a törpegazdaság-kategóriába tartozó átlagos mezőgazdasági egység által megtermelt értéknek, és 1,7-szerese, némi túlzással kétszerese a vizsgált ökonómiai méretkategória felső határának, a 2000 ezer eurónak (550 ezer forint).

Ha feltételezzük, hogy egy átlagos törpegazdaság teljes egészében biztosítja az élelmiszer-szükségletet, és a létminimum 78 736 forint összegéből levonjuk az élelmiszer-fogyasztás egy főre vetített normatív értékét, amely a KSH adatai szerint 2010-ben havi 21 375 forint volt, akkor havonta 57 361 forint szükséges a szerény megélhetéshez. Tehát az elméletileg élelmiszerre fordított összeggel csökkentett létminimum éves szinten 12×57 361 forint, vagyis 688 ezer forint, ami három és félszerese a törpegazdaságokban előállított átlagos STÉ-nek és 25%-kal több a 2000 eurónál. Ez alapján nyilvánvaló, hogy a törpegazdaságok nem tartják el a legkisebb háztartást sem.

A KSH által kimutatott létminimum, ami a fogyasztáson alapul és abszolút küszöbnek felel meg, nem az egyetlen küszöbérték. Az Európai Unió összehasonlításaiban a jövedelmi alapú, relatív megközelítés az elfogadott. Ennek során a tagországok a mediánjövedelem 60%-ában határozták meg a jövedelmi szegénység küszöbértékét, melynek értéke 2010-ben Magyarországon egy fogyasztási egységre számítva 59 441 Ft/hó volt (*Janák, 2011*). Ez az összeg nagyságrendjét tekintve azonos az élelmiszerre fordított összeggel csökkentett hivatalos létminimum értékével.

Az Eurostat évente közzéteszi a jövedelmi szegénységi küszöbértékét, amelyet a legkisebb ökonómiai méretkategóriába tartozó gazdaságok STÉ-jével összevetve kiderül, hogy a legkisebb gazdaságokban előállított STÉ mindössze tizede, legjobb esetben ötöde a jövedelmi szegénység küszöbértékének a vizsgált mediterrán országok körében és negyede Magyarországon (7. táblázat).

A mediterrán országok körében Portugáliában a legkedvezőbb a helyzet. A legkisebb ökonómiai méretkategóriába tartozó gazdaságok átlagosan a szegénységi küszöbérték ötödét állították elő 2010-ben. A mediterrán országok körében itt volt legalacsonyabb a szegénységi küszöb értéke, 5,2 ezer euró, ugyanakkor az itt tevékenykedő törpegazdaságok STÉ-je a legmagasabb. Olaszországban viszont a törpegazdaságok csak az ott érvényes szegénységi küszöbérték tizedét állították elő, de Görögországban és Spanyolországban is csak 13-14% volt ez az arány.

A magyar szegénységi küszöbérték 2544 euró, alig fele a portugál, illetve negyede az olasz értéknek. A törpegazdaságok STÉ-je is nálunk a legalacsonyabb, mintegy 70%-a a többi ország átlagának. Így Magyarországon a legkedvezőbb a helyzet,

7. táblázat

A szegénységi küszöbérték és a legkisebb gazdaságok standard termelési értékének viszonya 2010-ben az egyes országokban

	Görögország	Olaszország	Portugália	Spanyolország	Magyarország
Jövedelmi szegénység küszöbértéke	7178	9562	5207	7600	2544
1 törpegazdaság STÉ-je	1004	988	1030	983	722
Törpegazdaság jövedelme/ szegénységi küszöb	14%	10%	20%	13%	28%

Forrás: Eurostat

de itt is csak a 28%-át állítják elő a törpegazdaságok a szegénységi küszöb értékének. Megállapítható tehát, hogy a vizsgált országok körében a törpegazdaságok nem tartják el a legkisebb háztartást sem, csak szerény jövedelemkiegészítést nyújtanak a gazdálkodóknak.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

(1) Eurostat: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database – (2) EC Agricultural and Rural Development (2011): What is a small farm? Brief No 2 – July, http://ec.europa.eu/agriculture/rural-area-economics/briefs/pdf/02_en.pdf – (3) Janák K. (szerk.) (2011): Létminimum, 2010. Központi Statisztikai Hivatal – (4) Somai M. (2000): Agrárgazdálkodási struktúra az EU-ban. Cégvezetés 2000. október 1. – (5) Valkó G. (szerk.) (2011): Magyarország mezőgazdasága, 2010. Központi Statisztikai Hivatal